

Εισήγηση του Μητρ. Ιεραπύτνης: Η Εκκλησία στον καιρό του Covid-19

[Μητροπολιτικό Έργο](#) / [Ι.Μ. Ιεραπύτνης και Σητείας](#)

Η εισήγηση του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Ιεραπύτνης και Σητείας κ. Κυρίλλου, όπως αναγνώσθηκε στη Σύναξη της Ιεραρχίας του Οικουμενικού Θρόνου, με θέμα «Η Εκκλησία εις τον καιρόν της πανδημίας του Covid-19: Προβλήματα, εμπειρίες, λύσεις» κατά τα δεδομένα και τας συνθήκας της χώρας ή της ευρύτερας περιοχής της ποιμαντικής ευθύνης αυτής».

“Παναγιώτατε Πάτερ και Δέσποτα,
Σεπτή των Ιεραρχών του Πανσέπτου Οικουμενικού Θρόνου χορεία,

Συμπληρώθηκαν ήδη δεκαοκτώ μήνες από την ημέρα κατά την οποία η ελληνική επιστημονική κοινότητα αιφνιδιάστηκε και αυτή με την σειρά της από την εμφάνιση στην Ελλάδα στις 26 Φεβρουαρίου 2020 του ιού Covid-19, γνωστού ευρύτερα ως «Κορωνοϊού», ο οποίος άρχισε να μεταδίδεται με εκπληκτική ταχύτητα και να εξαπλώνεται σε ολόκληρη την χώρα. Κατ’ αρχάς επεκράτησε αμηχανία. Ακολούθησε φόβος και εν πολλοίς πανικός, διότι εκτός από το γεγονός

ότι η μεταδοτικότητα του ιού αυτού είναι απροσδόκητα ταχεία, αποτέλεσμα του συγχρωτισμού και της συνυπάρξεως των ανθρώπων, τα συμπτώματά του πολλαπλά, επώδυνα και συχνότατα θανατηφόρα.

Οι αρμόδιοι φορείς και στον ελληνικό χώρο παρουσιάσθηκαν ανέτοιμοι να αντιμετωπίσουν πρακτικά, ο καθείς ανάλογα με την ιδιότητά του, την πανδημία. Δεν αναφερόμεθα μόνον στον τομέα της νοσηλείας αλλά γενικώς στην Πολιτεία, στην Εκκλησία και βέβαια στον Λαό.

Ασφαλώς δεν είναι σπάνια κατά την πρόοδο της Ιστορίας η εμφάνιση επικινδύνων επιδημιών, οι οποίες πολλές φορές σφράγισαν την ανθρώπινη ιστορία. Ο λοιμός που θέρισε τους Αθηναίους έκρινε την έκβαση του Πελοποννησιακού Πολέμου το 430 π.Χ. Η πανώλη ως «μαύρος θάνατος» ερήμωσε τεράστιες περιοχές της Ευρώπης κατά τον Μεσαίωνα κλονίζοντας τα θεμέλια της φεουδαρχικής κοινωνίας.

Το ίδιο συνέβη και κατά την τελευταία πεντηκονταετία. Περιοριζόμαστε όμως σε αναφορά της επιδημίας εκείνης, η οποία πανικόβαλε περισσότερο την Ανθρωπότητα κατά την δεκαετία του 1990 και την οποία προξενούσε ο ιός του AIDS. Είναι γνωστόν ότι όλοι οι ιοί που ενέσκηψαν επιδημικώς κατά τις τελευταίες δεκαετίες, όπως η ηπατίτις, η γρίπη, ο έμπολα, ο AIDS κλπ. καταπολεμήθηκαν από την Επιστήμη με ειδικά εμβόλια ή άλλες θεραπείες ώστε να μην αποτελούν πλέον κίνδυνο για τους ανθρώπους. Το ίδιο είναι βέβαιο ότι θα συμβεί και στην περίπτωση του ιού Covid-19. Όπως όμως έχει παρατηρηθεί «έως τότε χρειάζεται προσοχή και προσευχή».

Στην Ελλάδα τα πρώτα έκτακτα κυβερνητικά μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας τέθηκαν σε εφαρμογή στις 28 Φεβρουαρίου 2020 για να καταλήξουν σε περιορισμό μετακινήσεων σε εθνικό επίπεδο στις 23 Μαρτίου. Σε διάγγελμά του στις 11 Μαρτίου, ο Πρωθυπουργός υπεστήριξε ότι τα θρησκευτικά καθήκοντα πρέπει να προσαρμοστούν στην πραγματικότητα και να επιτελούνται από το σπίτι.

Δύο ημέρες αργότερα ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος δήλωσε ότι η Εκκλησία συμφωνεί με τα μέτρα και τα εφαρμόζει για την προφύλαξη της δημόσιας υγείας υπό ορισμένους όρους. Αμέσως μετά τη δημοσιοποίηση της απόφασης, ανακοινώθηκε η καθολική αναστολή όλων των Λειτουργιών κάθε δόγματος και θρησκείας.

Στις 5 Μαρτίου 2020 συνήλθε η Ιερά Επαρχιακή Σύνοδος της Εκκλησίας Κρήτης. Στο Ανακοινωθέν το οποίο εξεδόθη μετά το πέρας των εργασιών της αναφέρονται και τα εξής: «Επίσης, σχετικά με την διάδοση του κορωνοϊού, η Ιεραρχία μας, εύχεται να προστατεύσει και να διαφυλάξει ο Δωρεοδότης Θεός το πολύτιμο

αγαθό της υγείας όλων των ανθρώπων. Ταυτόχρονα, προτρέπει τον λαό της Κρήτης να ακολουθούμε τις συμβουλές και τις οδηγίες των αρμοδίων Υπηρεσιών του Κράτους και των ειδικών επιστημόνων, χωρίς πανικό, αλλά με ψυχραιμία και σύνεση».

Σε νεώτερη Ανακοίνωση του Γραφείου Τύπου της Ιεράς Επαρχιακής Συνόδου στις 26 Αυγούστου 2020 δηλώθηκε ότι η Εκκλησία της Κρήτης συνέβαλε και θα συνεχίσει να συμβάλει στην τήρηση των απαραίτητων μέτρων, τα οποία οι ειδικοί υποδεικνύουν προς αποφυγήν της διασποράς της πανδημίας, τονίζοντας αυτό που η Α.Θ.Π. ο Οικουμενικός Πατριάρχης μας κ. κ. Βαρθολομαίος, από την αρχή αυτής της παγκόσμιας δοκιμασίας, επεσήμανε: «Αυτό που κινδυνεύει δεν είναι η πίστη, αλλά οι πιστοί, δεν είναι ο Χριστός, αλλά οι Χριστιανοί μας, δεν είναι ο Θεάνθρωπος, αλλά εμείς οι άνθρωποι»⁴.

Στην Εκκλησία της Κύπρου τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά. Μόλις εμφανίσθηκε στην Μεγαλόνησο ο κορωνοϊός το κράτος ευρέθη αντιμέτωπο με φαινόμενα κοινωνικής καθυστέρησης, στο πλαίσιο τόσο των προσπαθειών περιορισμού της πανδημίας και «της περιφρούρησης της ίδιας της κοσμικότητας του κράτους», όπως γράφηκε. Εφαρμόζοντας αυστηρά μέτρα ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου κ. Χρυσόστομος με δημόσιες παρεμβάσεις του στήριξε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τις αποφάσεις της κυβέρνησής του, καλώντας τους πιστούς να ακολουθούν τα μέτρα της Πολιτείας.

Μέλη της Ιεράς Συνόδου της Κυπριακής Εκκλησίας έδειξαν τις προθέσεις τους, παραβαίνοντας τα περιοριστικά μέτρα και υποχρεώνοντας τις Αρχές να προχωρήσουν σε πρωτοφανείς ενέργειες, όπως δεκάδες καταγγελίες πιστών και ανακρίσεις Μητροπολιτών. Βεβαίως το πόσο άδικη ήταν αυτή η συντονισμένη αντίδραση φάνηκε με την πρόσφατη νόσηση και του Μητροπολίτου Μόρφου Νεοφύτου, ο οποίος είχε δηλώσει ότι ο κορωνοϊός είναι αποτέλεσμα αμαρτίας και είχε ταχθεί δημοσίως κατά του εμβολίου, της μάσκας και των μέτρων στους ναούς.

Οι κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες με την πρωτοστασία του Οικουμενικού μας Πατριαρχείου δίδουν σε όλο αυτό το διάστημα τον αγώνα τον καλόν, προκειμένου να βοηθήσουν στην εξεύρεση της οδού διαφυγής από την επώδυνη και επικίνδυνη αυτήν λαίλαπα.

Μετά από αυτή την περιληπτική ιστορική αναδρομή, όπου περιελήφθησαν νύξεις για ορισμένα προβλήματα και κάποιες εμπειρίες, ας στραφούμε σε μία ουσιαστική σχέση της Εκκλησίας προς το θέμα αυτό.

Όπως καταγράφηκε στο βαρυσήμαντο «Μήνυμα» που απέστειλε προς την

Οικουμένη η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, η οποία συνήλθε στην Κρήτη κατά το διάστημα από τις 17 έως τις 26 Ιουλίου 2016, το ίδιο το γεγονός της συνάθροισης αυτής προοιμιακά «άνοιξε τον ορίζοντά της στην σύγχρονη πολύμορφη οικουμένη και τόνισε την ευθύνη της μέσα στον χώρο και τον χρόνο με προοπτική την αιωνιότητα».

Το «Μήνυμα» εκείνο επανέφερε στην Θεολογία την εσχατολογική της ιδιότητα, η οποία είχε αλλοιωθεί. Τούτο έγινε ιδιαιτέρως αισθητό κατά την περίοδο της πανδημίας με όσα μέτρα επιβλήθηκαν τότε για την αναχαίτιση της εξελίξεώς της και την αντιμετώπισή της. Αυτό σημαίνει ότι η Σύνοδος επιδίωξε να κατανοήσει και να ανανεώσει την πορεία της στην Ιστορία και το ιδικό της συγκεκριμένο ιστορικό χρέος που συνδέεται με τις σημερινές αλλά και τις μελλοντικές προκλήσεις.

Πέντε χρόνια, λοιπόν, πριν από την έκρηξη της πανδημίας του Covid-19, που τελευταίως ταλαιπωρεί ακόμη περισσότερο την ήδη ταλαιπωρημένη Ανθρωπότητα, η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος έχει ήδη αναδείξει την σημασία της κοινωνικής ευθύνης, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της πανανθρώπινης αλληλεγγύης, την προστασία του θείου δώρου της ζωής, την στήριξη κυρίως των πλέον εκτεθειμένων στα δεινά που επιφέρει η παγκοσμιοποιημένη οικονομία, δηλαδή των ασθενών, των πτωχών, των ηλικιωμένων, των προσφύγων.

Πρόκειται για μία ριζική αλλαγή προσανατολισμού της Εκκλησίας. Απορρίπτοντας συνήθειες και πρακτικές του παρελθόντος -οπότε δεν ήταν ίσως πάντοτε και τόσο εύκολο να σκύβουν επάνω από τον άνθρωπο και τις προσπάθειές του να επιβιώσει- ενθαρρύνει την καλλιέργεια ενός νέου «Πολιτισμού της Αλληλεγγύης», όπως έγραψε η Α.Θ.Π. ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. κ. Βαρθολομαίος⁷, παρέχοντας με την λογική αυτήν οδοδείκτες για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων του αμέσου αλλά και του απωτέρου μέλλοντος, συμπυκνώνοντας τον προβληματισμό, τις εμπειρίες, την πείρα, τους αγώνες και τις αγωνίες της Ορθοδοξίας και περιωνύμων ταγών της ενός περίπου αιώνας.

Στο Μήνυμά του στην 28η Γενική Συνέλευση της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Ορθοδοξίας (Γεωργιούπολη Χανίων 13-16 Ιουνίου 2021), ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος έθεσε και το φλέγον ανθρωπιστικό θέμα της ενίσχυσης των λαών του λεγομένου Τρίτου Κόσμου με απαραίτητο φαρμακευτικό υλικό: «Ενώ ο λιμός ο υλικός ακολουθεί κατά πόδας τον λοιμόν της πανδημίας, κυρίως εις τας οικονομικώς χαμηλοτέρας κοινωνικάς τάξεις όλων των χωρών, και όχι μόνον των πενεστέρων του λεγομένου Τρίτου Κόσμου. Διά τας τελευταίας τάυτας Χώρας, αι οποίαι στερούνται και πόρων και υποδομών, φρονούμεν ότι αι ευρωστότεραι οικονομικώς και ιατροφαρμακευτικώς επαρκέστεραι Χώραι

οφείλουν να επιδείξουν αμελητί ηυξημένην αλληλεγγύην, κυρίως προμηθεύουσαι αυτάς δωρεάν ικανάς ποσοτήτας εμβολίων και θεραπευτικών σκευασμάτων»⁹.

Έχει τεθεί από ορθοδόξους θεολόγους το ερώτημα: «ποια είναι τα ουσιαστικά αίτια της εμφάνισης της πανδημίας και ποια θετικά στοιχεία είναι δυνατόν να αποκομίσουμε από αυτά». Βασικό στοιχείο του προβλήματος είναι ο άτυπος, όπως χαρακτηρίζεται, ανταγωνισμός του ανθρώπου με την φύση και οι δράσεις υπέρβασής της, οι οποίες τελικώς λειτουργούν ως απειλή κατά του ιδίου του ανθρώπου. Αναλύοντας τα δεδομένα κάθε ορθόδοξος αντιλαμβάνεται ότι μόνον αυτός είναι υπεύθυνος για όσα συμβαίνουν στον κόσμο και στρέφεται στην εξαγωγή συμπερασμάτων, τα οποία θα αποβούν χρήσιμα εν προκειμένω.

Βεβαίως αυτό συμβαίνει, όταν ο ορθόδοξος χριστιανός έχει αρνηθεί τον εαυτό του, ώστε να δικαιούται να διακηρύξει «ζω δε ουκέτι εγώ, ζει δε εν εμοί Χριστός» να διαδηλώσει αλλά και να επιτύχει την ολοκληρωτική απαξίωση των δεσμών της καθημερινότητας, να αγαπήσει τον Χριστό και να αφιερωθεί στα χέρια του χωρίς «κρατούμενα».

Αντικειμενικά θεωρούμενη η Εκκλησία αντέδρασε και αντιδρά με μεγάλη ψυχραιμία στην πανδημία του ιού Covid-19. Αυτό εξηγείται από το ιστορικά ερμηνευόμενο γεγονός της πολύ μεγάλης διαχρονικώς εμπειρίας δύο χιλιάδων ετών λειτουργίας, αντίθετα από το Κράτος, το οποίο έχει σήμερα εμπειρία μόνον διακοσίων ετών. Για τον λόγο αυτόν το Οικουμενικό Πατριαρχείο, συπεριλαμβανομένων και των κανονικών του δικαιοδοσιών στον ελλαδικό χώρο, μεταξύ των οποίων και η εν Κρήτη Εκκλησία, η Εκκλησία της Ελλάδος, καθώς και άλλες Εκκλησίες αντέδρασαν με υπευθυνότητα και σοβαρότητα, επειδή αντιλαμβάνονται τον άνθρωπο ως κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού, τον πάσχοντα άνθρωπο, ο οποίος έχει αναμφισβήτητα βιολογικές ανάγκες, αλλά κυρίως και προπάντων ψυχολογικές και πνευματικές και με αυτές ως γνώμονα αντιμετωπίζεται κάθε πρόβλημα.

Η απόφαση να ληφθούν σκληρά μέτρα, όπως το κλείσιμο των Ναών από μέρους της Πολιτείας για τον περιορισμό της διασποράς του Covid-19, επέφερε σύγχυση και διχασμό στο σώμα των πιστών. Ήταν φυσικό. Κάτι τέτοιο είχε συμβεί μόνον σε περιπτώσεις διωγμών. Έτσι προέκυψαν και οι «ζηλωτές των πατρών παραδόσεων». Η έλλειψη ευθύνης και συνειδητοποίησης της σοβαρότητας της κατάστασης από μερίδα των πολιτών οδήγησε σε τραγελαφικές καταστάσεις. Όταν η νόμω κρατούσα Πολιτεία θεσπίζει μέτρα προστασίας του Λαού κανείς δεν μπορεί να τα αγνοεί επιδεικτικά ή να τα καταπολεμά ή και να εμποδίζει άλλους να τα τηρούν στο όνομα της Ορθοδοξίας. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στην αντιμετώπιση της πανδημίας και δεν προσκρούουν σε καμία πτυχή της πίστης και

του ορθόδοξου ήθους.

Παρουσιάζεται έντονη η ανάγκη να προσεχθεί και να καταπολεμηθεί το φαινόμενο το οποίο εμφανίσθηκε κατά την εξέλιξη της επιδημίας Covid-19, δηλαδή τα αποτελέσματα που προκαλούνται από τον εκκλησιαστικό φονταμενταλισμό. Πρόκειται για καταστροφικές επιδόσεις φανατικών και φονταμενταλιστών που ως «ζήλος ου κατ' επίγνωσιν», αποτελεί, σύμφωνα με το «Μήνυμα» της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, «έκφρασιν νοσηράς θρησκευτικότητας».

Είναι γεγονός ότι κάθε σοβαρή ασθένεια, πόσο μάλλον κάθε πρωτοεμφανιζόμενη, αποτελεί φοβερή δοκιμασία για τον άνθρωπο, όχι μόνον εξ αιτίας του πόνου και των δυσχερειών που του προκαλεί αλλά και του φόβου του θανάτου που του προξενεί. Η επίγνωση ότι ο Θεός τον έπλασε υγίη για την αιωνιότητα του δημιουργεί ενδόμυχα αντίδραση στην απροσδόκητη και αφύσικη κατάσταση στην οποία τον καθηλώνει η ασθένειά του. Η αντίδραση αυτή, φυσική ως ένα σημείο εξαιτίας του πόνου και της κάθε είδους ταλαιπωρίας, απαιτεί παράλληλα με τις ιατρικές φροντίδες και σωστή πνευματική αντιμετώπιση της ασθένειας.

Η μέριμνα της Εκκλησίας για τους ασθενείς αποτελεί μίμηση του κατ' εξοχήν προτύπου της αγάπης και της ανιδιοτελούς προσφοράς στον άνθρωπο του Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού. Η σάρκωση του Υιού και Λόγου του Θεού συντελείται, ώστε το σχέδιο της Θείας Οικονομίας για την σωτηρία του ανθρώπου να καταστεί πραγματικότητας και ο άνθρωπος να ανακτήσει την δυνατότητα της άμεσης κοινωνίας με τον Θεό. Στο πλαίσιο αυτό κυριαρχικό ρόλο επιτελεί η ανιδιοτελής διακονία των ανθρώπων προς τους ασθενείς αδελφούς τους. Η Εκκλησία, ως σώμα Χριστού, έχει ως αποστολή να καθοδηγήσει τον άνθρωπο στην σωτηρία του. Η ευχή κατά την Θεία Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου «Συ γαρ ει, Κύριε, η βοήθεια των αβοηθήτων, η ελπίς των απηλπισμένων, ο των χειμαζομένων σωτήρ, ο των πλεόντων λιμήν, ο των νοσούντων ιατρός. Αυτός τοις πάσι τα πάντα γενού, ο ειδώς έκαστον, και το αίτημα αυτού, οίκον, και την χρείαν αυτού».

Οπωσδήποτε οφείλομε να μη λησμονούμε ότι ανέκαθεν οι Πατέρες της Εκκλησίας Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος Νύσσης, Γρηγόριος ο Θεολόγος, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον όχι μόνον για την αντιμετώπιση της ασθένειας αλλά και για την περίθαλψη των ασθενών που έπασχαν και όταν η λέπρα εθεωρείτο μεταδοτική ο Μέγας Βασίλειος ασπαζόταν τους λεπρούς για να τους δείξει την αγάπη του!

Ο Καθηγούμενος της Ι. Μ. Εσφιγμένου Αγίου Όρους Βαρθολομαίος έγραφε με την ευκαιρία της εορτής του Αγίου Παντελεήμονος: «Οι αρνητές της επιστήμης είναι αρνητές της ορατής πραγματικότητας. Από τον πολύ εγωισμό τους είναι έτοιμοι

να πιστέψουν σε κάθε διαβολική φαντασία, κάθε ψεύδος. Αμετακίνητοι στα στρεβλά πιστεύω τους είναι ικανοί να πιστέψουν σε τσαρλατάνους, ψευδογιατρούς και σύγχρονους “σαμάνους”». Με βάση την ορθόδοξη διδασκαλία οι Πατέρες συχνά συμβουλεύουν ότι ο χριστιανός που γνωρίζει την μεγάλη αξία τόσο της ψυχής όσο και του σώματός του, το οποίο είναι ναός του Αγίου Πνεύματος χρησιμοποιεί μόνο τα θεραπευτικά μέσα και δώρα του Θεού, έμψυχα και άψυχα, υλικά και πνευματικά: τους γιατρούς, τα φάρμακα, την προσευχή, τα Μυστήρια και τις αγιαστικές τελετές της Εκκλησίας μας.

Από τα ξεχωριστά προβλήματα της πανδημίας συνιστά η χρήση της μάσκας. «Η εναντίωση στη μάσκα και στο εμβόλιο έγκειται κυρίως στο ότι ο κορωνοϊός θεωρείται από πολλούς σαν κάποια κατασκευή ανθρώπων πανούργων που θέλουν να καταλύσουν την ελευθερία των ανθρώπων ή ότι, στην καλύτερη περίπτωση, πρόκειται για ένα τεράστιο λάθος, ότι ο κορωνοϊός είναι μια απλή γρίπη».

Ένα πολύ επιτυχημένο -επιτρέψτε μου- σχόλιο από τον ηλεκτρονικό τύπο είναι το εξής: «εξαιρετική η από ψυχής κατάθεση του Δεσπότη (πρόκειται για τον Σεβ. Μητροπολίτη Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας κ. Παντελεήμονα) για όλους αυτούς τους «ψεκασμένους», ειδικά τους κληρικούς, που πλανώνται και πλανούν τους «πιστούς-οπαδούς» τους, με τα κηρύγματά τους, τα οποία είναι γεμάτα «μεσαίωνα». Καιρός είναι, όσοι κατακρίνουν την επίσημη Εκκλησία για την σώφρονα θέση της για την πανδημία, να επιστρέψουν στην ορθόδοξη αλήθεια, αλλά και την πραγματικότητα. Που δεν έχει καμιά σχέση με όλα αυτά τα αλλοπρόσαλλα κηρύγματα, που τόση «πέραση» έχουν στις μέρες μας».

Ή αναφέρθηκε σε προηγούμενο σημείο η καθολική αναστολή όλων των λειτουργιών κάθε δόγματος και θρησκείας. Αυτό αποτέλεσε σκληρό πλήγμα στη λατρεία της Εκκλησίας, διότι οι πιστοί εκεί συναντώνται με τον Χριστό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η κατ’ οίκον προσευχή εμποδίζει την συνεχή με τον Χριστό κοινότητα, αλλά «η εκκλησία ταυτίζεται με τη θεία ευχαριστία και υπάρχει ακριβώς επειδή κατ’ αυτήν τελούμε κάθε Κυριακή την θεία Λειτουργία και επειδή γνωρίζουμε ότι αυτό θα το επαναλαμβάνουμε». Φυσικά και ο υποχρεωτικός περιορισμός κατ’ οίκον προξένησε και άλλα μεγάλα προβλήματα, τα οποία προκάλεσαν μεγάλα ψυχολογικά προβλήματα σε κάθε ομάδα των πολιτών. Εργασίες σταμάτησαν, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα έπαυσαν να λειτουργούν, οι οικογένειες περιορίστηκαν σε τηλεφωνικές επικοινωνίες. Πολλά τα αδιέξοδα, τα οποία όμως εάν εξετασθούν ψύχραιμα είχαν και τα θετικά τους αποτελέσματα.

Οπωσδήποτε σε κάθε εποχή και σε κάθε έκφανση της ζωής των ανθρώπων, σε περιόδους κρίσεων, συχνά παρατηρούνται τελείως αντικρουόμενες απόψεις για τον τρόπο λύσεως του εκάστοτε προβλήματος. Στην δημιουργία αυτών των

καταστάσεων χρειάζεται ψυχραιμία και λογική. Ο ασθενής προκειμένου να ιαθεί θα σπεύσει στον γιατρό του, όχι στον παντοπώλη της γειτονιάς.

Η θεραπεία της νόσου κατευθυνόμενη από το συναίσθημα έχει ανάγκη, παρά τα υπό της επιστήμης παρεχόμενα μέσα, και από άλλα τα οποία αποβλέπουν στην διέγερση του συναισθήματος της πίστης. Απαραίτητη προϋπόθεση προς επίτευξη κάθε θεραπείας, προς επιτυχή απόδοση του φάρμακου ή άλλου θεραπευτικού μέσου είναι η προς αυτό πίστη, η πίστη ότι αυτό θα φέρει το ποθούμενο αποτέλεσμα. Στην Σοφία Σειράχ διαβάζουμε: «Τίμα ιατρόν προς τας χρείας αυτού τιμαίς αυτού, και γαρ αυτόν έκτισε Κύριος· παρά γαρ Ὑψίστου ἐστὶν ἰασίς, και παρά βασιλέως λήψεται δόμα· επιστήμη ιατροῦ ανυψώσει κεφαλὴν αυτού, και ἐναντι μεγιστάνων θαυμασθήσεται. Κύριος ἐκτισεν εκ γης φάρμακα, και ανήρ φρόνιμος ου προσοχθιεῖ αυτοίς».

Η περίπτωση αυτή μας οδηγεί στο ασφαλές συμπέρασμα ότι η νόσος, προκαλούσα το αίσθημα του κινδύνου της ζωής, οδηγεί σε αναγνώριση του σκοπού και της αξίας της, σε αναγνώριση δηλαδή του πνευματικού κόσμου, εκ του οποίου η ζωή προέκυψε και μετά του οποίου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη.

Πρόκειται για αναγνώριση της «ποιητικής και τελικής αιτίας του παντός» (Θεοφάνης Νικαίας), που δεν είναι άλλη από τον Θεό της αγάπης, της ειρήνης και της καταλλαγής των λαών.

Σας ευχαριστώ”.